

FARKLI SOSYOEKONOMİK DÜZEYDEKİ ÇOCUKLARIN TELEVİZYON İZLEME ALIŞKANLIKLARI VE AİLELERİNİN TUTUMLARI

Seher ERSOY - QUADIR *

Gülriiz AKAROĞLU **

ÖZET

Türkiye’de eğlence kaynaklarından biri olan televizyon programları ev halkıyla birlikte izlendiğinden çocuklar için program sınırlaması yapmak zorlaşmakta, izleyicilere sunulan programlar çoğu zaman yanlış mesajlar içerebilmekte ve bu da çocukları olumsuz etkileyebilmektedir. Örneğin, çocuklar televizyon izlerken gördükleri ürünlerin yararları sadece reklamlarda değil, aynı zamanda diğer programlarda da doğrudan ya da dolaylı olarak anlatılmakta, çocuklar da gerçekten ihtiyaçları olup olmadığını düşünmeden bu ürünleri talep etmektedirler. Ayrıca bazı aileler tarafından çocuklarının televizyon izleme süreleri sınırlandırılmamaktadır. Bu tutum, çocukların ekran karşısında gereğinden fazla kalmalarına ve pasif izleyiciler haline gelmelerine neden olmaktadır. Bu nedenle bu araştırmada Konya ilinin Selçuklu, Karatay ve Meram Merkez İlçelerinde eğitim veren altı adet ilköğretim okulundan küme örneklem yöntemi ile 9-14 yaşları arasındaki 1051 öğrenci seçilmiştir. Bu öğrencilerin televizyon izleme süreleri, izledikleri programların türleri ve ailelerinin televizyon izlemelerini sınırlama nedenleri farklı değişkenlere göre incelenmiştir. Çalışmada, yaşça büyük (12-14) öğrencilerin yaşça küçüklere (9-11) göre, annelerinin ve babalarının eğitim düzeyi düşük olan öğrencilerin eğitim düzeyi yüksek olanlara göre daha uzun süre televizyon izledikleri saptanmıştır. Düşük ve orta sosyoekonomik düzeye sahip ailelerden gelen çocukların televizyon izlemeleri, sosyoekonomik düzeyi yüksek ailelerden gelen çocuklara göre ebeveynleri tarafından daha fazla sınırlandırılmaktadır. Annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe çocuklarının çizgi film türü ya da haber belgesel türü programları daha çok izledikleri, annelerin eğitim düzeyi azaldıkça çocuklarının dizi ve filmleri izleme oranlarının arttığı bulunmuştur.

Anahtar kelimeler: Çocuklar, televizyon izleme süresi, televizyon izlemenin etkisi.

TELEVISION VIEWING HABITS OF CHILDREN FROM DIFFERENT SOCIO-ECONOMIC LEVELS AND THE ATTITUDES OF THEIR FAMILIES ABOUT IT

ABSTRACT

In Turkey, the television programs as one of the source of entertainment are often watched together with the family and it is hard to choose programs that are suitable for children. On the other hand, most of the time, the programs include some unsuitable messages for children. For instance through various programs on TV, children are subjected to advertisements of products,

---

* Yrd. Doç. Dr. Selçuk Üniversitesi, Mesleki Eğitim Fakültesi

** Öğr. Gör. Selçuk Üniversitesi, Mesleki Eğitim Fakültesi

directly or indirectly, which exaggerate the benefits of those products and later the children ask for them without thinking whether they really need them or not. Besides, some families do not limit the television viewing time of their children. That causes children to stay longer in front of television and soon they become more passive spectators. In this research 1051 students at the age of 9-14 from Selçuklu, Karatay and Meram Towns in Konya are chosen with cluster sampling method. The television viewing time, the types of programmes and the reasons why families limit television viewing are examined through different variables. In the study, it is found that older students (12-14 age) watch television more than younger students (9-11 age) ($p<0.05$); children of parents with low education level watch television more than the children of parents with high education level ($p<0.05$). The television viewing time of the children of the families with low and middle socio-economical level ($p<0.05$) are more limited by their parents than the children in higher socio-economic class. It is found that as the mothers' educational level increase, the children have more tendency to watch cartoons, news or documentary programmes ($p<0.05$); as the mothers' educational level decrease, the children have more tendency to watch TV series and films more ($p<0.05$).

Keywords: Children, television viewing time, effects of television viewing.

GİRİŞ

Görsel algı, hızlı bir öğrenme sağladığı gibi çevreyle etkili bir iletişim imkanı verir. Bu nedenle görsel deneyim ile kazanılan bilgiler günlük yaşantımızda önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle bireyin çocukluk ve ergenlik dönemlerinde etkin olan ebeveyn, öğretmen ve diğer geleneksel rol modelleri giderek daha az etkili olmakta, televizyon yolu ile gözlemsel öğrenme ön plana çıkmaktadır. Böylece tek bir model aynı anda çok sayıda bireye yeni davranış örnekleri aktarabilmektedir (Aziz, 1982: 54). Çocuklar da televizyon izlerken, reklamlarda, eğlence programlarında, dizilerde ve filmlerde yer alan kişilikleri kendilerine rol modeli olarak seçebilmekte, kendilerini o karakterle özdeşleştirerek onun gibi davranmaya çalışarak toplumsallaşmaktadırlar. Üstelik çoğu zaman bu modeller, yakın çevrelerindeki ebeveynlerinden ve okuldan önce gelerek onun karakter yapısının gelişiminde temel oluşturmaktadırlar (Bazalgette ve Buckingham, 1997: 3; Öztürk, 2002: 41, 42, 59; Önder ve Balaban-Dağal, 2005: 258). Bununla birlikte bu önemli toplumsallaşma aracının çocuklar üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkileri olabilmektedir.

1. TELEVİZYONUN ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ OLUMLU ETKİLERİ

Televizyon alternatif bilgi kaynağı olarak kullanılabilir. Küçük çocukların ana dillerini öğrenmelerini, daha büyük çocukların toplum içindeki görevlerini öğrenerek kültürel yönden gelişmelerini, tüketici olarak sosyalleşmelerini sağlamak, televizyonun olumlu etkilerindedir (Öztürk, 2002: 37; Topçuoğlu, 2003: 38, 60; Gökçe, 2003: 175-177; Budak, 2006: 46; Karaca vd., 2007: 234). Bu iletişim aracı bazı yazarlar tarafından, öğrenmeye çok sayıda duyu organını dahil ettiği, çok sayıda bireye eşit koşullar altında aynı anda seslendiği için diğer kitle iletişim araçlarına göre eğitim amaçlı kullanıma en uy-

gun ve en demokratik araç olarak görülmektedir (Bülbül, 1992: 31; Güngör ve Ersoy, 1995: 57). Bir grup yazar da çocukların televizyonu, sadece eğlenmek amacıyla değil dünyayı tanımak ve anlamak amacıyla izlediklerini; televizyonda yer alan her program, doğrudan eğitici bir nitelik taşımasa bile çocukların dünyada yer alan ve varlığından habersiz oldukları pek çok olay ve nesneyi öğrenmelerini sağlayarak alternatif bilgi kaynağı görevi gördüğünü ileri sürmektedir (Oktay, 1986: 114; Turam, 1996: 37, 41; Budak, 2006: 58; Bahar, 2007: 271).

Tüketici eğitimi açısından bakıldığında, bazı yazarlar tarafından televizyon programlarında sıkça yayınlanan reklamların çocuklardaki tüketim hırsını artırdığı savunulsa da (Erol, 2007: 429; Özgen, 1995: 90; Öztürk, 2002: 74), Dursun (1993: 14, 47, 110) tarafından gençlerin tüketicilik rolü ile ilgili yapılan araştırmada televizyonun gerek reklamlar gerekse programlar yolu ile ergenlerin bazı tüketim ve tüketicilik becerilerini kazanmalarında önemli rol oynadığı tespit edilmiştir. Televizyon izlemenin ergenlerin ürünler, bu ürünlerin hangi ihtiyaçları giderdiği ve bu ürünleri genelde kimlerin kullandığı gibi konularla ilgili bilgi edinmelerine katkıda bulunduğu bildirilmiştir.

Ayrıca her ne kadar televizyon aile içerisinde sohbeti azalttığı ve diğer sosyal faaliyetlere (sinemaya veya tiyatroya gitme, spor yapma, kitap okuma gibi) ayrılabilir zamanı kısıtladığı için eleştirilse de (Budak, 2006: 34; Silkü, 2007: 164) aile bireyleriyle toplu halde televizyon izlemenin dolaylı yoldan aile iletişimini sağladığı, izlenen programların birlikte tartışılmasına fırsat verdiği, çocuğa da izledikleri hakkında kendi yorumlarını ifade etme fırsatı vererek sosyalleşmesini sağladığı düşünülmektedir (Turam, 1996: 27, 182; Öztop ve Babaoğlu, 2000: 62; Carlson vd., 2001: 278; Karadoğan Doruk ve Akım, 2007: 475). Bu yöntemin çocuğun izleyerek gördükleri arasında neyin doğru neyin yanlış olduğu hakkında büyüklerinin yorumları doğrultusunda fikir edinmesini kolaylaştırdığı ve uğrayabileceği zararı azaltabileceği varsayılmakla birlikte, zaman kaybına neden olduğunu düşündükleri için çok az ebeveynin bunu uyguladığı tahmin edilmektedir (Bazalgette ve Buckingham, 1997: 7; Pembecioğlu, 2006: 124).

2. TELEVİZYONUN ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ OLUMSUZ ETKİLERİ

Televizyonun çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri, televizyon izleme süresinin uzunluğu ve yaşlarına uygun olmayan programların izlenmesi olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir.

2.1. Çocukların Televizyon İzleme Sürelerinin Uzunluğundan Kaynaklanan Problemler

Çocukların günlük televizyon izlemeleri gereken saatler konusunda değişik görüşler olmakla beraber özellikle okul öncesi çağıdaki çocukların günde bir saat, ilköğretim dönemindeki çocukların ise günde iki saat televizyon izlemeleri

uygun görülmektedir. Haftada 20 saatten fazla izlendiğinde ise televizyonun, beynin sözel-mantıksal gelişimini engellediği ve konuşmanın akıcılığını düşürdüğü ifade edilmektedir (Budak, 2006: 49). Diğer bir ifadeyle, televizyonun eğlendirirken bir taraftan da çocukları uyuttuğu, pasifleştirdiği ve taklitçi yaptığı, tek taraflı uyarı bombardımanı altında algılananları seçmeye, ayıklamaya ve değerlendirmeye zaman bırakmadığı düşünülmektedir (Gökçe, 2003:177; Aktaş, 2007: 218). Çünkü çocuk televizyon karşısında fazla kaldığında, eğitim amaçlı hazırlanmış yayınları izlese bile, pasif durumda kalarak doğrudan bilgi almaya alışacağı, etkileşim içine giremeyeceği, soru sormayı ve eleştirel düşünmeyi öğrenemeyeceği varsayılmaktadır (Aktaş ve Öztekin, 2007: 540; Bilici, 2007: 692; Silkü, 2007: 161).

Oysa bazı ebeveynler tarafından, televizyonun çocuklarını oyalayacak bir bakıcı gibi kullanılması (Algül, 2005: 113), neredeyse her odada bir televizyon bulunması ve çocukların yatma saatlerinin televizyondaki programlara göre belirlenmesi (Gülnezeol, 2004: 28; Önder ve Balaban-Dağal, 2005: 251), uzmanlar tarafından sıkça ifade edilen sakıncalı uygulamalardır. Nitekim Aktaş'ın (2007: 221) belirttiği üzere Türkiye'de çocuklar, zamanlarının yılda ortalama 900 saatini okulda, 1500 saatini ise televizyon izleyerek geçirmektedirler. Bu sonuç konunun ciddiyetini daha iyi görmemize neden olmaktadır.

2.2. Çocukların Yaşlarına Uygun Programları İzlememelerinden Kaynaklanan Problemler

Her geçen gün daha fazla ticarileşen televizyon kanalları, mümkün olan en fazla izleyici sayısına ulaşarak reklam gelirlerini artırmak uğruna okuması, seyretmesi, dinlemesi kolay ve çözümlenmesi için düşünmeyi gerektirmeyen, eğitime endişesi içermeyen, sadece tüketmeye yönelik mesajlar veren programlar ürettiği düşünülerek eleştirilmektedir (Erenoğlu, 1995: 54; Turam, 1996: 25-27; Aktaş, 2007: 218). Bir başka deyişle, yayınların gerçek temeli olmayan, kültürel değerinden uzak hazırlandığı, bunun da çocukların eğitim başarısını azalttığı, zeka ve hayal gücü yeteneklerini baltaladığı ve onların beyinlerini yarışma, cinsellik ve tüketim hırsıyla doldurduğu ifade edilmektedir. Bu sorunun daha çok çocukların "yetişkin" medyasını tüketmelerinden kaynaklandığı ileri sürülmektedir. Çünkü çocukların ilkokul üçüncü sınıftan itibaren bazı macera ve komedi programlarını izlemeye başladıkları, ilkokuldan mezun olduklarında ise yetişkinler için hazırlanan programların büyük bir kısmını seyreder hale geldikleri belirtilmektedir. Bu nedenle çocukların yetişkinlerin dünyasına daha erken intibak ederek, çocukluktan erken çıkmaları söz konusu olmaktadır (Bazalgette ve Buckingham, 1997; Öztürk, 2002: 63; Topçuoğlu, 2003: 42-46). Üstelik uzmanlar, çocukların kurmaca ile gerçek arasındaki farkı çoğu kez yetişkinler kadar kolay algılayamadıklarını, böylece onların olumsuz özellikler taşıyan karakterlere öykünmelerinin, soyut anlatımları somutlaştırarak anlamaya çalışmalarının muhtemel olduğunu belirtmektedirler. Dolayısıyla çocukların televiz-

yon karşısında yetişkinlere oranla birçok açıdan daha korunmasız olduklarını vurgulamaktadırlar (Budak, 2006: 46; Karadoğan Doruk ve Akım, 2007: 477).

Televizyon programlarının son yıllarda oldukça çeşitlenmesi de ebeveynlerin çocuklarına izlettirebilecekleri kaliteli programları ayırt etmelerini güçleştirmektedir. Ergeç, (2007) çalışmasında, ülkemizde farklı kanallarda yayınlanan çocuk programlarının % 78'inin çizgi filmlerden oluştuğunu, bu filmlerin de genellikle yabancı ülkelerden adapte edildiği için bizim kültürümüzü yansıtmadığını ve zaman zaman şiddet öğeleri içerdiğini belirlemiştir. Çocuk programlarının, aktif öğrenme yöntemlerinin kullanıldığı, eğitici ve bilgilendirici niteliği olan, eğitimle birlikte eğlendiren yapımlar olması gerektiğini ve bu tür yapımlara sadece TRT 1'de rastlandığını ifade etmiştir. Bazalgette ve Buckingham da (1997: 4-9) programlarda geçen metinlerin bazen birden fazla anlama gelen belirsizlikler içerdiğini, program yapımcılarının özellikle çocuklar için üretilen metinlerin tamamıyla anlaşılabilirlik kazanması için onların kendi pozisyonlarını algılamalarını ve hissetmelerini sağlayan, çocukların gelişim düzeylerine uygun konuşmalar olmasına dikkat etmeleri gerektiğini belirtmişlerdir.

Bu noktada çocukların kendi kendilerine "kaliteyi" nasıl tanımlayabilecekleri, nasıl sorgulayabilecekleri ve bu tartışmaya görünmeyen izleyiciler olarak nasıl katılabilecekleri de soruşturulmalıdır. Bu bakımdan bazı yazarlar medya okuryazarlığını, farklı formatlardaki medya mesajlarını (televizyon, video, sinema, reklamlar, internet vb.) eleştirel açıdan çözümlene, değerlendirme ve iletme yeteneği olarak tanımlamışlar ve çocukların bu mesajları doğru algılayabilmeleri, etkin ve eleştirel izleyiciler haline gelebilmeleri için ilköğretimden başlayarak medya okuryazarlığı eğitimini almaları gerektiğini dile getirmişlerdir (Terkan vd., 2007: 462; Kösebalaban Doğan ve Söz, 2007: 710). Ayrıca bu eğitim sayesinde çocukların, medyadaki mesajların nasıl üretildiğini, mesajın içinde yer alan bilginin inanılabilirliğini ve yanlılığını tartışmayı, diğer bir ifade ile gerçek ile medyanın sunduğu gerçeklik arasındaki farkı ayırt etmeyi ve sonuçta eleştirel şekilde değerlendirme yapmayı öğrenecekleri savunulmuştur (Aktaş, 2007: 220; Mora, 2007: 459). Bu eğitim, ülkemizde ancak 2007-2008 eğitim-öğretim yılından itibaren ilköğretim okullarının ikinci kademesinde seçmeli ders olarak verilmeye başlanmıştır.

Bu konuda ebeveynlerden beklenenler ise çocuklarının televizyon izledikleri varsayılan saatlerde televizyon kanallarının programlarını daha dikkatli seçmeleri, çoğu televizyon kanalında kullanılan "Akıllı İşaretler" sembollerini dikkate almaları, beklentilerine aykırı bir program yayınlandığında Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'na (RTÜK) şikayette bulunarak tepki göstermeleridir (Turam, 1996: 178, 183; Mora, 2007: 457; Terkan vd., 2007: 467; Bilici, 2007: 694).

Tüm bu ifade edilenler doğrultusunda, çocukların televizyon izleme alışkanlıklarının yanı sıra bu konudaki ebeveyn tutumlarının da incelenmesi gerekmektedir. Bu nedenle bu araştırmada 9-14 yaşları arasındaki çocukların

1. Günlük televizyon izleme süreleri,
  - Çocukların cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?
  - Çocukların yaşlarına göre farklılaşmakta mıdır?
  - Çocukların ailelerinin sosyoekonomik düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?
  - Çocukların ebeveynlerinin eğitim düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?
2. İzledikleri program türleri,
  - Çocukların cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?
  - Çocukların yaşlarına göre farklılaşmakta mıdır?
  - Çocukların ailelerinin sosyoekonomik düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?
  - Çocukların ebeveynlerinin eğitim düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?
3. Ebeveynlerinin televizyon izlemelerini sınırlama durumları,
  - Çocukların cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?
  - Çocukların yaşlarına göre farklılaşmakta mıdır?
  - Çocukların ailelerinin sosyoekonomik düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?
  - Çocukların ebeveynlerinin eğitim düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?
4. Ebeveynlerinin televizyon izlemelerini sınırlama nedenleri,
  - Çocukların cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?
  - Çocukların yaşlarına göre farklılaşmakta mıdır?
  - Çocukların ailelerinin sosyoekonomik düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?
  - Çocukların ebeveynlerinin eğitim düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?

sorularına yanıt aranacaktır.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. Araştırmanın Evren, Örneklem ve Aracı

Araştırmanın evrenini, Konya ilinin farklı sosyo-ekonomik düzeylerini temsil eden Selçuklu, Karatay ve Meram merkez ilçelerinde eğitim veren üç adet Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilköğretim okulu ile üç adet özel ilköğretim okulu öğrencileri oluşturmuştur. Örneklem grubunu her okulun 3. (204 kişi), 4. (193 kişi), 5. (205 kişi), 6. (151 kişi), 7. (161 kişi) ve 8. (137 kişi) sınıf öğrencileri arasından küme örneklem yöntemi ile yansız olarak atanan toplam 1051 öğrenci oluşturmuştur. Bu öğrencilerin % 48,0'ı devlet okullarından, % 52,0'ı özel okullardan tesadüfi örneklem yöntemi ile seçilmiştir. Çalışma tarama mo-

delinde olup, çalışma aracı olarak anket formu kullanılmıştır. Anket formunda öğrencilerin demografik özelliklerinin yanısıra günlük televizyon izleme süreleri, televizyon programlarını izleme sıklıkları, anne-babalarının televizyon izlemelerini sınırlama durumları ve sınırlama nedenlerine yönelik sorular yer almıştır.

3.2. Verilerin Analizi

Öğrencilerin televizyon programlarını izleme sıklıkları ile ebeveynlerinin televizyon izlemelerini sınırlama durumları ve sınırlama nedenleri, hiçbir zaman=1 puan, bazen=2 puan, her zaman=3 puan olarak değerlendirilmiştir. Öğrencilerden elde edilen puan ortalamaları devam ettikleri okullar bünyesinde cinsiyetlerine, yaşlarına, ailelerinin sosyo-ekonomik düzeylerini belirleyen devam ettikleri okul türüne ve ebeveynlerinin eğitim düzeyine göre istatistiksel yöntemlerle karşılaştırılmıştır. Cinsiyet, yaş ve okul türü değişkenleri t testi ile, ebeveynlerin eğitim düzeyleri ise tek faktörlü varyans analizi (ANOVA) ile ölçülmüştür. Tek faktörlü varyans analizinde farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını bulmak için de Sheffe testi kullanılmıştır. Bağımsız değişkenlerin birbirleri arasındaki karşılaştırmalarda ise ki- kare yöntemi kullanılmıştır.

4. BULGULAR

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin % 47,4'ü kız, % 52,6'sı erkek olup, % 52,6'sı 9-11 yaş grubunu, % 47,4'ü de 12-14 yaş grubunu içermektedir. Tablo 1'e göre, devlet okulunda okuyan öğrenciler arasında anneleri (% 69,5) ve babaları (% 42,7) ilkokul mezunu olanlar çoğunlukta iken ($p<0,05$), özel okulda okuyanlar arasında anneleri (% 60,3) ve babaları (% 73,9) üniversite mezunu olanlar çoğunlukta bulunmuştur ($p<0,05$). Aynı zamanda devlet okulunda okuyan öğrencilerin yarısı (% 51,6) haftalık 3 YTL ve daha az harçlık alırken, özel okulda okuyan öğrencilerin çoğunluğu (% 77,3) 3,5 YTL ve üzerinde harçlık almaktadırlar ($p<0,05$). Dolayısıyla özel okulda okuyan öğrencilerin ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyi yüksek aileleri temsil ettikleri söylenebilir.

Tablo 1. Öğrencilerin Demografik Özelliklerinin Okullara Göre Dağılımları

Öğrencilerin Demografik Özellikleri		Devlet Okulu (n=504)		Özel Okul (n=547)		Önemlilik (Ki-kare)
		F	%	f	%	
Annenin Eğitim Durumu	İlkokul	350	69,5	47	8,6	X ² = 466,554 Sd= 3 P= 0,001*
	Ortaokul	89	17,7	34	6,2	
	Lise	45	8,9	136	24,9	
	Üniversite	20	3,9	330	60,3	
Babanın Eğitim Durumu	İlkokul	215	42,7	13	2,3	X ² = 575,377 Sd= 3 P= 0,001*
	Ortaokul	114	22,6	25	4,6	
	Lise	103	20,4	105	19,2	
	Üniversite	72	14,3	404	73,9	
Öğrencinin Haftalık Harçlık Miktarı	3 YTL ve altı	260	51,6	124	22,7	X ² = 109,614 Sd= 3 P= 0,001*
	3,5 – 6 YTL	153	30,4	197	36,0	
	6,5 YTL ve üzeri	91	18,0	226	41,3	

n=1051, * p<0.05

4.1. Öğrencilerin Günlük Televizyon İzleme Süreleri

İzledikleri programlarla bağlantılı olarak öğrencilerin % 61,8'i günde 1-2 saat, % 28,8'i 3-4 saat, % 7,1'i 5-6 saat, % 2,3'ü de 7 saat ve üzerinde televizyon izlediklerini bildirmişlerdir.

Tablo 2. Öğrencilerin Günlük Televizyon İzleme Sürelerinin Yaş ve Cinsiyete Göre Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t-testi Sonuçları

Televizyon İzleme Süresi	Devlet Okulu (n=504)					Özel Okul (n=547)				
	N	$\bar{X}$	S	T	P	N	$\bar{X}$	S	T	P
Kız	250	1,35	0,47	2,5	0,01	248	1,33	0,47	1,23	0,218
Erkek	254	1,46	0,49	8	0*	299	1,38	0,48		
9-11 yaş	236	1,31	0,46	4,1	0,00	317	1,25	0,43	6,13	0,001*
12-14 yaş	268	1,49	0,50	5	1*	230	1,50	0,50		

*p<0.05

Tablo 2'ye göre öğrencilerden devlet okulunda okuyan erkeklerin ($\bar{X}=1,46$), kızlardan ($\bar{X}=1,35$) ($p<0,05$), hem devlet hem de özel okullardaki 12-14 yaş grubunun ($\bar{X}=1,49$; $\bar{X}=1,50$) 9-11 yaş grubundan ($\bar{X}=1,31$; $\bar{X}=1,25$) daha çok televizyon izledikleri ($p<0,05$) saptanmıştır. Devlet okulunda okuyan öğrenciler ($\bar{X}=1,41$) ile özel okulda okuyan öğrenciler ($\bar{X}=1,36$) karşılaştırıldığında ise gruplar arasında televizyon izleme süresine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmamıştır ($t= 1,68$; $p>0,05$).

Tablo 3. Öğrencilerin Günlük Televizyon İzleme Sürelerinin Anne-Babalarının Eğitim Düzeyine Göre Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Günlük Televizyon İzleme Süresi	GRUPLAR	N	X	S	F	P	Gruplar Arası Fark
Annenin Eğitim Düzeyi	(1)İlkokul	397	1,44	0,49	4,02	0,007*	1-4
	(2)Ortaokul	123	1,37	0,48			
	(3)Lise	181	1,35	0,48			
	(4)Üniversite	350	1,32	0,46			
Babanın Eğitim Düzeyi	(1)İlkokul	228	1,42	0,49	2,61	0,050*	3-4
	(2)Ortaokul	139	1,36	0,48			
	(3)Lise	208	1,43	0,49			
	(4)Üniversite	476	1,34	0,47			

n=1051, *p<0.05

Tablo 3 incelendiğinde, annesi ilkököl ($\bar{X}=1,44$), babası lise ($\bar{X}=1,43$) mezunu olan öğrencilerin annesi ($\bar{X}=1,32$) ve babası ($\bar{X}=1,34$) üniversite mezunu olan öğrencilere göre daha fazla televizyon izledikleri saptanmıştır ($p<0,05$; $p\leq 0,05$). Bu durumda annenin eğitim düzeyi yükseldikçe çocuğun televizyon izleme süresinin azaldığı görülmektedir. O halde annenin eğitim durumu ile çocuğun televizyon izleme süresi arasında ters orantı olduğu söylenebilir, ancak babanın eğitim durumu için aynı şey söz konusu değil. Goldberg'ın (1990: 447) de belirttiği gibi genellikle düşük sosyo-ekonomik düzeyli ailelerden gelen çocuklar, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden ailelerden gelen çocuklara göre daha fazla televizyon izlemektedirler.

4.2. Öğrencilerin Çoğunlukla İzledikleri Televizyon Programları

Tablo 4'e göre çocukların en çok % 45,2 oranında dizileri ve filmleri, daha sonra sırasıyla haber-belgesel programlarını (% 37,3), müzik-eğlence programlarını (% 33,7), yarışma programlarını (% 33,6), çizgi film vb. çocuk programlarını (% 17,2) izledikleri; reklamları ise en az oranda (% 5,6) izledikleri saptanmıştır. Bu durum, çocukların yetişkinlere hitap eden programları daha ağırlıklı olarak izlediklerini, kendi yaşlarına hitap eden çocuk programlarını ise az izlediklerini göstermektedir.

Tablo 4. Öğrencilerin Televizyon Programlarını İzleme Sıklıklarının Dağılımı

Program Türlerini İzleme Sıklığı	Az		Orta		Çok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çizgi film vb. Çocuk Programları	441	42,0	429	40,8	181	17,2
Reklamlar	756	71,9	236	22,5	59	5,6
Haberler/Belgeseller	203	19,3	456	43,4	392	37,3
Diziler, Filmler	150	14,3	426	40,5	475	45,2
Müzik/Eğlence Programları	323	30,7	374	35,6	354	33,7
Yarışma Programları	301	28,6	397	37,8	353	33,6

n= 1051

Öğrencilerin televizyon programlarını izleme sıklıkları cinsiyetlerine göre incelendiğinde, müzik-eğlence programlarını, devlet okulunda okuyan kız öğrenciler ($\bar{X}=2,22$; $p<0,05$) ile özel okulda okuyan kız öğrencilerin ($\bar{X}=2,13$; $p<0,05$) her iki okuldaki erkek öğrencilerden ($\bar{X}=1,86$; $\bar{X}=1,92$) daha fazla izledikleri saptanmıştır. Ayrıca özel okulda okuyan erkek öğrencilerin çizgi film vb. çocuk programlarını ($\bar{X}=1,82$; $p<0,05$) ve haber/belgesel programlarını ($\bar{X}=2,29$; $p<0,05$) kız öğrencilere göre ($\bar{X}=1,64$; $\bar{X}=2,16$) daha fazla izledikleri bulunmuştur (Tablo 5). Bu bulgu, Öztürk'ün (2002: 35) de belirttiği gibi kız çocuklarının erkeklere göre iki yıl daha erken yaşta ergenliğe girmelerine, dolaşısıyla yetişkin programlarını daha fazla izlemeye yönelmelerine bağlanabilir.

Tablo 5. Öğrencilerin Program Türlerini İzleme Sıklıklarının Cinsiyetlerine Göre Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t-testi Sonuçları

Program Türlerini İzleme Sıklığı		Devlet Okulu (n=504)					Özel Okul (n=547)				
		N	$\bar{X}$	S	T	P	N	$\bar{X}$	S	T	P
Çizgi film vb. Çocuk Programları	Kız	250	1,71	0,70	1,29	0,196	248	1,64	0,68	2,87	0,004*
	Erkek	254	1,79	0,74			299	1,82	0,76		
Reklamlar	Kız	250	1,32	0,58	1,15	0,250	248	1,32	0,54	0,03	0,969
	Erkek	254	1,38	0,61			299	1,32	0,56		
Haberler/Belgeseller	Kız	250	2,07	0,74	1,45	0,146	248	2,16	0,71	2,19	0,029*
	Erkek	254	2,16	0,75			299	2,29	0,69		
Diziler, Filmler	Kız	250	2,34	0,71	0,22	0,824	248	2,22	0,73	1,24	0,212
	Erkek	254	2,35	0,71			299	2,30	0,66		
Müzik/Eğlence Programları	Kız	250	2,22	0,80	4,96	0,001*	248	2,13	0,77	3,20	0,001*
	Erkek	254	1,86	0,83			299	1,92	0,75		
Yarışma Programları	Kız	250	2,10	0,80	1,93	0,054	248	2,09	0,76	0,81	0,418
	Erkek	254	1,96	0,81			299	2,04	0,76		

* $p<0,05$

Öğrencilerin program türlerini izleme sıklıkları yaşlarına göre incelendiğinde, çizgi film vb. çocuk programlarının doğal olarak hem devlet okulunun ($p<0,05$) hem de özel okulun ($p<0,05$) 9-11 yaş grubu öğrencileri tarafından ($\bar{X}=1,94$; $\bar{X}=1,90$) 12-14 yaş grubu öğrencilerine göre ($\bar{X}=1,58$; $\bar{X}=1,53$) daha fazla izlendiği saptanmıştır. Ayrıca yarışma programlarını, özel okulda okuyan öğrencilerden 9-11 yaş grubu ($\bar{X}=2,13$), 12-14 yaş grubuna ($\bar{X}=1,97$) göre daha fazla izlerken ($p<0,05$), dizileri ve filmleri 12-14 yaş grubunun ($\bar{X}=2,39$) 9-11 yaş grubuna ($\bar{X}=2,17$) göre daha fazla izlediği ($p<0,05$) bulunmuştur. Devlet okulunda okuyanların yaşlarına göre dizileri, filmleri ve yarışma programlarını seyretme sıklıkları arasında ise fark görülmemiştir ($p>0,05$) (Tablo 6). Bu da bize düşük ve orta sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden devlet okulunda okuyan öğrencilerin daha küçük yaşlardan itibaren yetişkin programlarını izlemeye başladıklarını göstermektedir.

Tablo 6. Öğrencilerin Program Türlerini İzleme Sıklıklarının Yaşlarına Göre Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t-testi Sonuçları

Program Türlerini İzleme Sıklığı		Devlet Okulu (n=504)					Özel Okul (n=547)				
		N	$\bar{X}$	S	T	P	N	$\bar{X}$	S	T	P
Çizgi film vb. Çocuk Programları	9-11 yaş	236	1,94	0,71	5,74	0,001*	317	1,90	0,71	6,07	0,001*
	12-14 yaş	268	1,58	0,68			230	1,53	0,70		
Reklamlar	9-11 yaş	236	1,37	0,62	0,75	0,449	317	1,35	0,57	1,48	0,138
	12-14 yaş	268	1,33	0,58			230	1,28	0,53		
Haberler/ Belgeseller	9-11 yaş	236	2,09	0,73	0,78	0,436	317	2,27	0,69	1,44	0,149
	12-14 yaş	268	2,14	0,76			230	2,18	0,71		
Diziler, Filmler	9-11 yaş	236	2,33	0,71	0,60	0,544	317	2,17	0,68	3,62	0,001*
	12-14 yaş	268	2,36	0,72			230	2,39	0,68		
Müzik/Eğlence Programları	9-11 yaş	236	2,03	0,83	0,19	0,845	317	1,97	0,75	1,44	0,150
	12-14 yaş	268	2,04	0,83			230	2,07	0,79		
Yarışma Programları	9-11 yaş	236	2,02	0,80	0,22	0,824	317	2,13	0,75	2,44	0,015*
	12-14 yaş	268	2,03	0,81			230	1,97	0,77		

*p<0.05

Öğrencilerin farklı programları izleme sıklıkları ebeveynlerinin eğitim düzeylerine göre incelendiğinde ise çizgi film ve çocuk programlarını, annesi üniversite mezunu olanların ($\bar{X}=1,83$) annesi lise mezunu olanlara ($\bar{X}=1,64$) göre ($F=2,75$; $p<0,05$), haber/belgesel programlarını da annesi üniversite mezunu olanların ($\bar{X}=2,28$) annesi ilkokul mezunu olanlara ($\bar{X}=2,06$) göre ($F=5,62$; $p<0,05$) daha sık izledikleri saptanmıştır. Annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin ise dizileri ve filmleri ($\bar{X}=2,35$), annesi üniversite mezunu olanlara ($\bar{X}=2,23$) göre daha sık izledikleri ($F=2,71$; $p<0,05$) tespit edilmiştir. Babalarının eğitim durumuna göre ise öğrencilerin program tercihleri arasında fark bulunmamıştır ($p>0,05$). Bu durumda çocuklarıyla babalarına göre daha çok birlikte vakit geçirdiği düşünülen annelerin eğitim düzeyleri yükseldikçe, çocuklarının daha nitelikli ve kendi yaşlarına hitap eden programları daha fazla oranda seyrettikleri söylenebilir.

4.3. Ebeveynlerin Çocuklarının Televizyon İzlemesini Sınırlama Durumları

Araştırma kapsamına alınan çocukların % 69,1'i televizyon izlemelerini ebeveynlerin bazen sınırlandığı, % 22,1'i hiçbir zaman sınırlandırmadığını, % 8,8'i ise her zaman sınırlandığını bildirmiştir.

Tablo 7'ye bakıldığında, ebeveynlerin çocuklarının televizyon izlemesini sınırlama durumu öğrencilerin cinsiyetlerine göre farklılık göstermezken, özel okulda okuyan 9-11 yaş grubuna ($\bar{X}=2,10$) 12-14 yaş grubuna ($\bar{X}=1,98$) göre daha fazla sınırlama getirildiği görülmüştür ($p<0,05$). Ayrıca genel olarak devlet okulunda okuyan öğrencilerin ebeveynlerinin ($\bar{X}=2,21$) özel okulda okuyan öğrencilerin ebeveynlerine ($\bar{X}=2,05$) göre daha fazla sınırlama getirdikleri de tespit edilmiştir ($t=5,01$; $p<0,05$). Bu durumda, düşük ve orta sosyo-ekonomik düzeyini temsil eden devlet okulu öğrencilerinin ebeveynlerinin yüksek sosyo-ekonomik düzeyini temsil eden özel okul öğrencilerinin ebeveynlerinden daha otoriter bir tutum sergiledikleri saptanmıştır. Diğer yandan özel okulda okuyan öğrencilerin velilerinin bu konuda yaşça küçük çocukları için daha hassas davrandıkları söylenebilir.

Tablo 7. Ebeveynlerin Çocuklarının Televizyon İzlemesini Sınırlama Durumlarının Öğrencilerin Cinsiyetlerine ve Yaşlarına Göre Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t-testi Sonuçları

Televizyon İzlemeyi Sınır.	Devlet Okulu (n=504)					Özel Okul (n=547)				
	N	$\bar{X}$	S	T	P	N	$\bar{X}$	S	T	P
Kız	250	2,22	0,55	0,37	0,711	248	2,05	0,45	0,02	0,979
Erkek	254	2,20	0,61			299	2,05	0,50		
9-11 yaş	236	2,24	0,62	0,83	0,402	317	2,10	0,46	2,74	0,006*
12-14 yaş	268	2,19	0,54			230	1,98	0,49		

* $p<0,05$

Benzer şekilde Tablo 8 incelendiğinde, ilkokul ($\bar{X}=2,17$) ve ortaokul ($\bar{X}=2,29$) mezunu annelerin üniversite mezunu annelere ($\bar{X}=2,03$) göre, ortaokul mezunu annelerin ($\bar{X}=2,29$) aynı zamanda lise mezunu annelere ($\bar{X}=2,10$) göre çocuklarının televizyon izlemelerine daha fazla sınırlama getirdikleri bulunmuştur ($p<0,05$). Ortaokul mezunu babaların da ($\bar{X}=2,24$) üniversite mezunu babalara ($\bar{X}=2,07$) göre daha fazla sınırlama getirdikleri görülmüştür ($p<0,05$). Beklenenin tersine ebeveynlerin eğitim düzeyleri azaldıkça çocuklarının televizyon izlemesini daha çok sınırladıkları bulunmuştur. Bunun nedeni Tablo 3'te incelendiği üzere yüksek eğitim düzeyine sahip ebeveynlerin çocuklarının daha düşük eğitim düzeyindeki ebeveynlerin çocuklarına göre daha az televizyon izlemelerinden, bu nedenle ebeveynlerinin sınırlama getirmeye gerek duymamalarından kaynaklanabilir.

Tablo 8. Ebeveynlerin Çocuklarının Televizyon İzlemelerini Sınırlama Durumlarının Eğitim Düzeylerine Göre Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Televizyon İzlemeyi Sınırlama	GRUPLAR	N	$\bar{X}$	S	F	P	Gruplar Arası Fark
Annenin Eğitim Düzeyi	(1)İlkokul	397	2,17	0,56	8,54	0,001*	1-4 2-4 2-3
	(2)Ortaokul	123	2,29	0,62			
	(3)Lise	181	2,10	0,48			
	(4)Üniversite	350	2,03	0,48			
Babanın Eğitim Düzeyi	(1)İlkokul	228	2,16	0,59	3,99	0,008*	2-4
	(2)Ortaokul	139	2,24	0,56			
	(3)Lise	208	2,14	0,54			
	(4)Üniversite	476	2,07	0,49			

n=1051, * p<0.05

4.4. Ebeveynlerin Çocuklarının Televizyon İzlemesini Sınırlama Nedenleri

Tablo 9 incelendiğinde, gerek devlet okulu gerekse özel okul öğrencileri arasında kızların televizyon izlemelerinin erkeklere göre ebeveynleri tarafından daha çok sınırlandırıldığı görülmüştür. Devlet okulundaki kız öğrencilerin ebeveynlerinin televizyon izlemeyi çocuklarının gözlerini bozduğu için (p<0,05) ve programın çocuklarına uygun olmadığını düşündükleri için (p<0,05) sınırladıkları bulunmuştur. Özel okuldaki kız öğrencilerin ebeveynlerinin ise çocuklarının uyku düzenlerini bozduğu için (p<0,05) ve yine programın çocuklarına uygun olmadığını düşündükleri için (p<0,05) sınırlama getirdikleri saptanmıştır. Elde edilen verilere göre ebeveynlerin kız çocuklarına erkek çocuklarından daha fazla müdahale ettikleri söylenebilir.

Tablo 9. Ebeveynlerin Çocuklarının Televizyon İzlemesini Sınırlama Nedenlerinin Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t-testi Sonuçları

Televizyon İzlemeyi Sınırlama Nedeni		Devlet Okulu (n=504)					Özel Okul (n=547)				
		N	$\bar{X}$	S	T	P	N	$\bar{X}$	S	T	P
Ders çalışmasına engel old. için	Kız	250	2,32	0,78	0,01	0,987	248	2,30	0,69	1,65	0,098
	Erkek	254	2,32	0,76			299	2,19	0,77		
Uyku düzenini bozduğu için	Kız	250	2,08	0,82	0,89	0,373	248	2,12	0,73	2,54	0,011*
	Erkek	254	2,02	0,79			299	1,95	0,81		
Gözlerini bozduğu için	Kız	250	2,14	0,84	2,45	0,015*	248	1,96	0,73	0,17	0,864
	Erkek	254	1,96	0,83			299	1,95	0,79		
Programın ona uygun olmadığını düşündükleri için	Kız	250	2,35	0,75	2,55	0,011*	248	2,13	0,75	2,20	0,028*
	Erkek	254	2,17	0,81			299	1,99	0,75		

*p<0.05

Tablo 10'a bakıldığında, devlet okulunda okuyan 12-14 yaş grubundaki öğrencilerin ebeveynlerinin ($\bar{X}=2,41$) ders çalışmasına engel olduğu için 9-11 yaş grubundaki öğrencilerin ebeveynlerine göre ($\bar{X}=2,22$) çocuklarının televizyon izlemelerini sınırladıkları görülmüştür ($p<0,05$). Özel okulda okuyan 9-11 yaş grubundaki öğrencilerin ebeveynlerinin ise ($\bar{X}=2,12$) onların gözlerini bozduğu için 12-14 ($\bar{X}=1,73$) yaş grubundaki öğrencilerin ebeveynlerine göre çocuklarının televizyon izlemelerini daha fazla sınırladıkları saptanmıştır ($p<0,05$). Hem devlet okulunda hem de özel okulda, programın onlara uygun olmadığını düşündükleri için sınırlama getirme davranışı ise 9-11 yaş grubunda ($\bar{X}=2,39$; $\bar{X}=2,16$) 12-14 yaş grubuna ($\bar{X}=2,14$; $\bar{X}=1,90$) göre daha fazla oranda bulunmuştur ($p<0,05$).

Tablo 10. Ebeveynlerin Çocuklarının Televizyon İzlemesini Sınırlama Nedenlerinin Öğrencilerin Yaşlarına Göre Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t-testi Sonuçları

Televizyon İzlemeyi Sınırlama Nedeni		Devlet Okulu (n=504)					Özel Okul (n=547)				
		N	$\bar{X}$	S	T	P	N	$\bar{X}$	S	T	P
Ders çalışmasına engel olduğu için	9-11	236	2,22	0,81	2,69	0,007*	317	2,21	0,74	1,24	0,213
	12-14	268	2,41	0,72			230	2,29	0,73		
Uyku düzenini bozduğu için	9-11	236	2,05	0,81	0,09	0,922	317	2,08	0,77	1,94	0,052
	12-14	268	2,05	0,81			230	1,95	0,79		
Gözlerini bozduğu için	9-11	236	2,08	0,84	0,93	0,351	317	2,12	0,75	5,94	0,001*
	12-14	268	2,01	0,84			230	1,73	0,73		
Programın ona uygun olmadığını düşündükleri için	9-11	236	2,39	0,74	3,57	0,001*	317	2,16	0,74	4,12	0,001*
	12-14	268	2,14	0,81			230	1,90	0,74		

* $p<0,05$

Çocuklarının televizyon izlemelerini sınırlandırma nedenleri, ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre incelendiğinde; ortaokul mezunu annelerin ($\bar{X}=2,38$), üniversite mezunu annelere ($\bar{X}=2,20$) göre çocuklarının ders çalışmasına engel olduğu için televizyona sınırlama getirdiği ($F=2,66$; $p<0,05$), ilkokul ($\bar{X}=2,22$) ve ortaokul ($\bar{X}=2,30$) mezunu annelerin de üniversite mezunu annelere ($\bar{X}=2,04$) göre programın çocuklarına uygun olmadığını düşündükleri için sınırlama getirdikleri ($F=5,10$; $p<0,05$) saptanmıştır. Benzer şekilde ilkokul mezunu babalar da ($\bar{X}=2,28$) üniversite mezunu babalara ($\bar{X}=2,06$) göre çocuklarına programın çocuklarına uygun olmadığını düşündükleri için sınırlama getirmişlerdir ($F=5,10$; $p<0,05$). Ayrıca devlet okulunda okuyan öğrencilerin ebeveynlerinin de ($\bar{X}=2,26$) özel okulda okuyan öğrencilerin ebeveynlerine ($\bar{X}=2,05$) göre programın çocuklarına uygun olmadığını düşündükleri için daha fazla sınırlama getirdikleri ($t=4,41$; $p<0,05$) bulunmuştur. Bunun nedeni, Tablo 6'da incelendiği üzere, düşük ve orta sosyoekonomik düzeyi temsil eden devlet okulunda okuyan öğrencilerin daha küçük yaşlardan itibaren yetişkin programlarını izlemeye başlamalarına bağlanabilir.

5. TARTIŞMA

Bu bölümde, elde edilen verilerle karşılaştırmak üzere çocukların televizyon izleme alışkanlıkları ile ilgili yapılmış araştırma bulguları dört başlık altında incelenmiştir.

5.1. Öğrencilerin Günlük Televizyon İzleme Süreleri

Güngör ve Ersoy'un (1995) okul öncesi çağıdaki çocuklara televizyon programlarının etkisini inceledikleri araştırmada ebeveynlerin % 62'si çocuklarının günde 2-3 saat, % 31'i 1 saatten az, % 7'si de 4-5 saat televizyon izlediğini bildirmiştir. Uçar (2000), Almanya'da yaşayan okul öncesi çağıdaki çocukların televizyon izleme alışkanlıklarını incelemiştir. Araştırmayı gerçekleştirdiği 1995-1997 yılları arasında, 62 çocuğun ebeveyni ile mülakat yapmıştır. Sonuçta çocukların % 46,8'inin günde 2-4 saat arasında, % 22,6'sının 1-2 saat, % 16,1'inin 1 saatten az, % 11,3'ünün 4-6 saat arasında ve % 3,2'sinin 6 saatten fazla televizyon izlediğini saptamıştır. Dolayısı ile çocukların % 60'tan fazlasının günde iki saatten fazla, % 14,5'inin de 4 saatten fazla televizyon izlediğini bulmuştur. Çocuklar milliyetlerine göre karşılaştırıldığında, Türk çocukların % 73,5'inin ve diğer milliyetlerden (Lübnan, Filistin, Yugoslavya vs.) gelen çocukların da % 61,4'ünün günde 2-6 saat arasında televizyon izledikleri, Alman çocukların ise % 66,7'sinin günde 1 saatten az televizyon izlediklerini bulmuştur. Dolayısıyla diğer milliyetlerden gelen çocukların Alman uyruklu çocuklara göre günde 4 saat daha fazla televizyon izlediklerini bulmuştur. Bu bulgu, göçmen çocukların televizyon izleme oranının son derece yüksek olduğunu göstermiştir. Gülnezeol'un (2004) bulgularına göre çocukların % 45,0'ı 4 saat ve daha fazla, % 44,0'ı 2-3 saat ve daha fazla, % 11,5'i ise 1 saat ve daha az televizyon izlediklerini bildirmiştir. Budak'ın (2006) araştırmasındaki ilköğretim öğrencilerinin % 56,4'ü günde 1-2 saat, % 33,6'sı günde 3-4 saat, % 7,6'sı günde 5-6 saat ve % 2,4'ü günde 6 saatten fazla süreyle televizyon izlediklerini belirtmişlerdir. Kösebalaban Doğan ve Söz'ün (2007) ilköğretim okullarında medya okuryazarlığı ile ilgili çalışmalarında öğrencilerin % 42'sinin günde 1-2 saat, % 21'inin 1 saat ve daha az, % 17'sinin 2-3 saat, % 14'ünün 3 saat ve daha fazla televizyon izledikleri, 10 öğrencinin (% 0,6) ise hiç televizyon izlemediği bulunmuştur. Bu bulgular yapılan araştırmayla karşılaştırıldığında, geçen süre içinde çocukların televizyona daha az bağımlı hale geldikleri ya da ebeveynlerinin daha kontrollü olmaya başladıkları söylenebilir.

Badur'un (2007) araştırmasında yapılan araştırmanın tersine 7-9 yaşları arasındaki kız çocuklarının çoğunun hafta içi günde 2-3 saat arasında televizyon izlediği, aynı yaş grubundaki erkek çocuklarının da günde 2 saatten az televizyon izlediği bulunmuştur. Bu araştırma ile yapılan araştırma arasındaki farklılığın nedeni, Badur'un araştırmasındaki yaş gruplarının daha küçük olmasından kaynaklanabilir.

Yapılan araştırmanın tersine Gülnezneol'un araştırma bulgularında üniversite mezunu olan babaların % 46,6'sının, annelerin %51,8'inin çocukları 4 saat ve daha fazla televizyon izlerken, bu oran ilkokul mezunu olan babaların % 36,8'i ve annelerin % 34,6'sıyla azalma göstermiştir. Yapılan araştırmada olduğu gibi, ebeveynlerin eğitim düzeylerinin artması ile birlikte çocukların televizyon izlemelerinde daha seçici oldukları kabul görmekte birlikte, bu sonuç araştırmaya özgü bulunmuştur.

5.2. Öğrencilerin Çoğunlukla İzledikleri Televizyon Programları

Ersoy ve Karahüseyinoğlu'nun (1991) araştırmasında ergenlerin televizyon reklamlarını izleme durumları incelendiğinde, % 27,4'ünün sürekli, % 66,3'ünün bazen televizyon izledikleri belirlenmiştir. Kösebalaban Doğan ve Söz'ün (2007) araştırmasında da yapılan çalışmayla benzer şekilde ilköğretim öğrencilerinin öncelikle sinema filmleri (% 58) ve dizileri (% 58), daha sonra sırasıyla müzik (% 55), spor (% 49), yarışma (% 40) ve haber (% 31) programlarını izledikleri, çizgi film (% 19) ve çocuk programlarının (% 18) ise en son tercih edildiği saptanmıştır. Bu sonuç, çocukların 11-12 yaşlarına geldiklerinde, gerçekçi ve aynı zamanda macera içeren programlara ilgilerinin artmasına bağlanabilir (Öztürk, 2002: 60). Üniversite öğrencilerinin televizyon programlarını izleme sürelerinin incelendiği bir çalışmada ise öğrencilerin en fazla haber programlarını (4,47 saat), daha sonra spor (3,58 saat), müzik (3,38 saat) ve belgeselleri (1,65 saat), en az magazin programlarını (0,81 saat) izlemek için zaman ayırdıkları bulunmuştur (Bahar, 2007). Gençlerin çocuklara göre nispeten daha bilinçli seçim yapmakla birlikte müzik programlarıyla benzer ağırlıkta ilgilendikleri görülmüştür.

5.3. Ebeveynlerin Çocuklarının Televizyon İzlemesini Sınırlama Durumları

Gülnezneol'un (2004) çalışmasında ailelerin % 48,0'ı çocuklarının televizyon izlemesini ara sıra sınırladıkları, % 19,5'inin her zaman sınırladıkları saptanmıştır. İlginçtir ki aynı çalışmada çocukların günlük televizyon izleme süreleri yapılan araştırmadan daha fazla bulunurken, sınırlama getirme oranı da daha fazla bulunmuştur. Bu durumda her geçen yıl çocukların televizyonu daha fazla kanıksadıkları ve ne kadar izlemeleri gerektiği konusunda otokontrollerinin geliştiği söylenebilir.

Carlson ve arkadaşlarının (2001) araştırmasında da otoriter, aşırı kontrollü, hoşgörülü ve ihmalkar olmak üzere dört tür ebeveyn karakterinin varlığı bildirilmiş ve ebeveynlerin çocuklarıyla televizyon hakkındaki iletişimleri bu özelliklerine göre incelenmiştir. Çocuklarıyla iletişimlerinde sıcak ve sınırlayıcı davranan ebeveynler otoriter olarak görülürken, daha kaba ve müsamahakar davranış sergileyenler ihmalkar, daha sıcak ve müsamahakar davranan ebeveynler ise hoşgörülü olarak sınıflandırılmıştır. Sonuçta daha kaba ve sınırlayıcı eğilim gösterenler aşırı kontrollü olarak tanımlanmıştır. Elde edilen bulgularda

otoriter (M=2.49) ve hoşgörülü (M=2.47) annelerin çocuklarının, ihmalkar (M=2.09) ve aşırı kontrollü (M=1.92) annelerin çocuklarına göre televizyonda izledikleri programlar üzerinde kendi annelerinin daha çok bilgiye sahip olduğu ve daha çok kontrol uyguladığını belirttikleri saptanmıştır. Çalışmada otoriter ve hoşgörülü annelerin davranışları arasındaki benzerliğin diğer aile üyeleriyle birlikte televizyon izlerken ticari reklamlar hakkındaki fikirlerini açıkça bildirmelerinden kaynaklandığı varsayılmıştır. Yapılan araştırmada ise beklenenin tersine ilkökul ve ortaokul mezunu annelerin televizyon programlarını lise ve üniversite mezunu annelere göre daha çok sınırladıkları, dolayısıyla daha otoriter bir tutum sergiledikleri görülmüştür. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi bunun nedeni, eğitilmiş ebeveynlerin çocuklarının zaten bu konuda bir otokontrole sahip olmalarına bağlanmıştır.

5.4. Ebeveynlerin Çocuklarının Televizyon İzlemesini Sınırlama Nedenleri

Diaz (1985) tarafından ilkökul ikinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama becerilerine aile kontrollü televizyon izlemelerinin etkisinin araştırıldığı çalışmada deney grubu öğrencilerine ebeveynleri tarafından haftada sadece on saat televizyon izlettirilmiştir. Hiçbir müdahalede bulunulmayan kontrol grubu öğrencilerinin ise deney grubu öğrencilerine göre 2,5 kat daha fazla televizyon izledikleri saptanmıştır. Dönem sonunda yapılan Stanford Başarı Testi'nin okuduğunu anlama alt testinden deney grubu öğrencilerinin ($\bar{X}=32,40$), kontrol grubu öğrencilerine ($\bar{X}=29,20$) göre daha başarılı oldukları bulunmuştur ($t=2,62$, $p<0,05$). Araştırma sonucunda öğrencilerin televizyon izleme süreleri sınırlandırıldığında, tüm başarılarında ama özellikle okumalarında artış olmasının mümkün olacağı belirtilmiştir. Bu bulgu, yapılan çalışmadaki ebeveynlerin çocuklarının ders çalışmalarına engel olduğu için televizyon izlemelerine sınırlama getirme nedenlerini desteklemektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada yaşça büyük (12-14) öğrencilerin yaşça küçüklere (9-11) göre ($p<0,05$), annelerinin ve babalarının eğitim düzeyi düşük olan öğrencilerin eğitim düzeyi yüksek olanlara göre daha uzun süre televizyon izledikleri ($p<0,05$) saptanmıştır. Kız öğrencilerin, müzik/eğlence programlarını erkek öğrencilere göre daha çok izledikleri, yaşça küçüklerin de yaşça büyüklerle göre çizgi film vb. çocuk programlarını daha fazla izledikleri ($p<0,05$) bulunmuştur. Devlet okulunda okuyan öğrencilerin ebeveynlerinin özel okulda okuyanların ebeveynlerine göre televizyon izlemeyi daha fazla sınırladıkları ($p<0,05$), özel okulda okuyan öğrencilerin ebeveynlerinin ise sadece yaşça küçük olanlara bu konuda müdahale ettikleri ($p<0,05$) tespit edilmiştir. Ayrıca anne ($p<0,05$) ve babaların ($p<0,05$) eğitim düzeyleri azaldıkça televizyon izlemeyi sınırlama oranının arttığı bulunmuştur. Annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe çocuklarının kendi yaşlarına hitap eden çizgi film türü ($p<0,05$) ya da daha nitelikli haber

belgesel türü ($p<0,05$) programları daha çok izledikleri, annenin eğitim düzeyi azaldıkça çocuklarının dizi ve filmleri izleme oranlarının arttığı ($p<0,05$) bulunmuştur. Ayrıca anne ve babaları tarafından “programın ona uygun olmadığını” düşündükleri için kız öğrencilere ($p<0,05$) ve yaşça küçük öğrencilere ($p<0,05$) daha fazla sınırlama getirildiği tespit edilmiştir.

Elde edilen veriler doğrultusunda eğitim düzeyi düşük ailelerden gelen çocuklara ebeveynleri tarafından daha çok sınırlama getirildiği halde bu çocuklarda, eğitim düzeyi yüksek ailelerden gelen çocuklara göre daha uzun süre televizyon izleme eğilimi görülmüştür. Ayrıca çocukların 12 yaşından itibaren yetişkinlere yönelik dizileri ve filmleri daha fazla seyrederek hale geldikleri belirlenmiştir. Bu nedenle ebeveynlere ve program yapımcılarına bazı öneriler getirilebilir:

Çocukların kendi yaşlarına hitap eden programları seyredebilmeleri için çocuklara özel hazırlanan programların sayıları ve niteliği artırılmalıdır. Ayrıca bu programlar farklı yaşlara göre çeşitlendirilmelidir. Böylece çocukların kendi yaşlarına hitap eden, eğlendirirken aynı zamanda bilgi veren ve düşündüren programlar hazırlanarak onların yetişkin programlarına meyil etmeleri önlenmelidir. Ayrıca bu programlar Televizyon Üst Kurulu tarafından denetlenmelidir.

Ebeveynlerin çocuklarına ödevlerini yaptıktan sonra uyku saatlerini aksatmayacak şekilde, daha çok onların yaşına hitap eden programları belirli sürelerle izlemelerine izin vermeleri, mümkünse bu programları onlarla birlikte izleyerek verilen olumsuz mesajları eleştirmeleri gerekmektedir. Ancak televizyondan bu yönde yararlanmak için ebeveynlerin çocuğun izlediği yayınları önceden izleyip elemeleri gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Celalettin (2007, Ekim). “İlköğretim Okullarında Medya Okuryazarlığı Öğretimi”. *4. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi ve 4. Uluslararası Çocuk Filmleri Festivali ve Kongresi: Risk Altındaki Çocuklar (1. Cilt)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi. 217-226.
- Aktaş, Hasret ve Öztekin, Saniye (2007, Ekim). “Televizyon ve Çocuk, Televizyonun Çocuklar Üzerindeki Etkisi ve Baby TV.” *4. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi ve 4. Uluslararası Çocuk Filmleri Festivali ve Kongresi: Risk Altındaki Çocuklar (2. Cilt)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi. 531-541.
- Algül, Nevin (2005). “Televizyonda, Çocuklara Yönelik Ürünlerin Reklamlarında Kullanılan Dilin Okul Öncesi Çocuklar Üzerindeki Olumsuz Etkileri.” *Medya Eleştirileri (Toplumsal Etkiler)*. C. Bilgili (der.) içinde. İstanbul: Beta. 113-128.
- Aziz, Aysel (1982). *Toplumsallaşma ve Kitlesel İletişim*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu (No: 2).
- Badur, Fadime (2007). *Televizyon Reklamlarının Çocukların Marka Farkındalığı Üzerindeki Etkisi: Yiyecek ve İçecek Reklamları Üzerine Bir Uygulama*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: A. Ü. SBE.
- Bahar, Hüseyin Hüsni (2007). “Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Branşlarına Göre Çeşitli Televizyon Programlarını İzleme Sürelerinin Değerlendirilmesi”. *Milli Eğitim*. 174 (Bahar): 270-280.
- Bazalgette, Cary and Buckingham, David (1997). *In Front of the Children/Screen Entertainment and Young Audiences*. London: BFI Publishing.
- Bilici, İbrahim E. (2007, Ekim). “Medya Okuryazarlığı: Televizyonun Çocuklar Üzerindeki Olumsuz Etkilerine Karşı Önlem Arayışı.” *4. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi ve 4. Uluslararası Çocuk Filmleri Festivali ve Kongresi: Risk Altındaki Çocuklar (2. Cilt)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi. 685-698.
- Budak, Oğuz (2006). *Televizyon Reklamlarının İlköğretim Çağındaki Çocukların Satın Alma Davranışları Üzerindeki Etkisi: Ankara İlinde Bir Uygulama Çalışması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: G. Ü. EBE.
- Bülbül, Mustafa (1992, Mayıs). “TRT Televizyonunda Okulöncesi Çağ Çocuklarına Yönelik Program Çalışmaları”. *8. Ya-Pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*. Bursa: YA-PA Yayın Pazarlama Limited Şirketi. 31-34.
- Carlson, Les, Lacznik, Russell N. and Walsh, Ann (2001). “Socializing Children About Television: An Intergenerational Study”. *Journal of the Academy of Marketing Science*. 29 (3): 276-288.
- Diaz, Caridad (1985). “The Effect of Parent-Controlled Television Viewing Time on the Reading Comprehension of Second-Grade Students”. *Educational Research: Competencies for Analysis and Application*. L.R. Gay (der.) içinde. Columbus Ohio: Merrill Publishing Company.
- Dursun, Yunus (1993). *Gençlerin Tüketici Rolünü Kazanmaları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Kayseri: E.Ü. SBE.

- Erenoğlu, Ergin (1995, Mayıs). "Medya Gölgesindeki Şekillenen Çocuklar." *10. YA-PA Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*. İstanbul: YA-PA Yayın Pazarlama Limited Şirketi. 53-56.
- Ersoy, Gülgün ve Karahüseyinoğlu, Zeliha (1991). "Ergenlik Çağı Gençlerin Televizyonda Yayınlanan Yiyecek-İçecek Reklamlarından Etkilenme Durumu." *Ekonomide Ankara*. 39 (Mayıs-Haziran): 42-46.
- Gökçe, Orhan (2003). *İletişim Bilimine Giriş/İnsanlar Arası İlişkilerin Sosyolojik Bir Analizi*. Konya: Turhan Kitabevi.
- Gülbuđ Erol, Ebru (2007, Ekim). "İletişim Sürecinde Televizyon Haberleri ve Çocuk." *4. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi ve 4. Uluslararası Çocuk Filmleri Festivali ve Kongresi: Risk Altındaki Çocuklar (1. Cilt)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi. 429-436.
- Gülneznol, Ayşegül (2004). *Televizyon Reklamlarının Çocuklar Üzerindeki Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: S. Ü. SBE.
- Güngör, Abide ve Ersoy, Özlem (1995, Mayıs). "Televizyon Programlarının Okulöncesi Dönem Çocuklarına Etkisine İlişkin Anne-Baba Görüşleri". *10. YA-PA Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*. İstanbul: YA-PA Yayın Pazarlama Limited Şirketi. 57-70.
- Karaca, Yusuf, Pekiyan, Asuman ve Güney, Hatice (2007). "Ebeveynlerin Televizyon Reklam İçeriklerinin Çocuklar Üzerindeki Etkilerini Etik Açısından Algılamalarına Yönelik Bir Araştırma". *Sosyal Bilimler Dergisi*. 9 (2): 233-249.
- Karadoğan Doruk, Ece ve Akım, Feride (2007, Ekim). "Orta Çocukluk ve Ergenliđin İlk Döneminde Televizyonun Çocukların Bilişsel ve Sosyal Gelişimine Etkisi: Acemi Cadı Dizisi". *4. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi ve 4. Uluslararası Çocuk Filmleri Festivali ve Kongresi: Risk Altındaki Çocuklar (1. Cilt)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi. 473-488.
- Kösebalaban Doğan, Nalan ve Söz, Bahar (2007, Ekim). "İlköğretim Okulu Öğrencilerinin, Medya Okuryazarlığı Kavramına Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi". *4. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi ve 4. Uluslararası Çocuk Filmleri Festivali ve Kongresi: Risk Altındaki Çocuklar (2. Cilt)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi. 709-722.
- Mora, Necla (2007, Ekim). "Medyada Çocuk Temsilleri ve Medya Okuryazarlığı." *4. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi ve 4. Uluslararası Çocuk Filmleri Festivali ve Kongresi: Risk Altındaki Çocuklar (1. Cilt)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi. 447-460.
- Oktay, Ayla (1986, Nisan). "Kitle İletişim Araçlarının Okulöncesi Dönemde Kullanılması". *Ya-Pa 4. Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*. Ankara: YA-PA Yayın Pazarlama Limited Şirketi. 105-118.
- Önder, Alev ve Balaban-Dağal, Asude (2005). "Televizyon ve Okul Öncesi Dönem Çocuđu." *Okul Öncesi Eğitimde Güncel Konular*. A. Oktay ve Ö. Polat-Unutkan (der.) İstanbul: Yaylacık Matbaacılık. 249-264.
- Özgen, Özlen (1995). "Tüketicinin Sosyalleşmesine Yaşam Dönemi Yaklaşımı". *Standard*. 34 (402): 85-91.

- Öztop, Hülya ve Babaoğul, Müberra (2000). "Tüketici Ünite Olarak Ailenin Eğitiminde Kitle İletişim Araçlarının Rolü". *Ev Ekonomisi Dergisi*. 6 (7): 59-64.
- Öztürk, Hüseyin Emin (2002). *Kişilik Gelişimi Açısından Çocuk ve Televizyon*. İstanbul: Beyan.
- Pembecioğlu, Nilüfer (2006). *İletişim ve Çocuk, İletişim Ortamlarında Çocuk ve Reklam Etkileşimi*. Ankara: Ebabil.
- Silkü, H. Aydan (2007, Ekim). "Farklı Kültürlerde Çocukların Tüketime Yönelmesinde Televizyon ve Televizyon Reklamlarının Etkisi". *4. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi ve 4. Uluslararası Çocuk Filmleri Festivali ve Kongresi: Risk Altındaki Çocuklar (1. Cilt)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi. 153-166.
- Terkan, Nurullah, Yılmaz, Adem ve Taylan, Ahmet (2007, Ekim). "Eleştirel Okur Yaratma Projesi: "Medya Okuryazarlığı"nı Eleştirel Okumak". *4. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi ve 4. Uluslararası Çocuk Filmleri Festivali ve Kongresi: Risk Altındaki Çocuklar (1. Cilt)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi. 461-470.
- Topçuoğlu, N. Nur (2003). *Çocuklara Yönelik Televizyon Reklamlarında Aldatıcı ve Yanıltıcı Unsurların Analizi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Konya: S. Ü. SBE.
- Turam, Emir (1996). *Ekrana Çıkartılan Çocuklar*. İstanbul: İrfan (No: 52).
- Uçar, Ali (2000). *Television Habits of Migrant Children*. Unpublished paper. Berlin/Germany: Berlin Technical University, Humanities Department.